

1563 (2022-2023) – Nr. 1
ingediend op 27 januari 2023 (2022-2023)

Verslag van de gedachtewisseling

namens de Commissie voor Economie, Werk,
Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie
uitgebracht door Stijn De Roo

over het advies van de Sociaal-Economische Raad
van Vlaanderen (SERV) over reshoring

Samenstelling van de Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie:

Voorzitter: Robrecht Bothuyne.

Vaste leden:

Allessia Claes, Maaïke De Vreese, Andries Gryffroy, Rita Moors, Axel Ronse;
Yves Buysse, Ilse Malfroot, Els Sterckx;
Robrecht Bothuyne, Kurt Vanryckeghem;
Tom Ongena, Maurits Vande Reyde;
Meyrem Almaci, Imade Annouri;
Thijs Verbeurgt.

Plaatsvervangers:

Annick De Ridder, Maarten De Veuster, Philippe Muyters, Elke Sleurs, Tine van der Vloet;
Kristof Slagmulder, Klaas Sloomans, Wim Verheyden;
Stijn De Roo, Loes Vandromme;
Steven Coenegrachts, Bart Van Hulle;
Johan Danen, Björn Rzoska;
Els Robeyns.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

1. Inleidende uiteenzettingen	4
1.1. Inleiding	4
1.2. Vaststellingen in het rapport	4
1.3. Rol van de overheid	6
1.4. Reactie van de minister	8
2. Bespreking	9
2.1. Tussenkomen van de leden	9
2.2. Antwoorden	13
2.3. Replieken	15
Gebruikte afkortingen	16
Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie hield op 12 januari 2023 een gedachtewisseling over het SERV-advies over reshoring met Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, Pieter Kerremans, administrateur-generaal van de SERV, en Wim Knaepen, medewerker van de studiedienst van de SERV.

De getoonde presentatie, het advies en het rapport van de SERV 'Reshoring: To reshore or not, that's the question' zijn terug te vinden op de [dossierpagina](https://dossierpagina.vlaamsparlement.be) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Inleidende uiteenzettingen

1.1. Inleiding

Pieter Kerremans, administrateur-generaal van de SERV, licht toe dat de SERV het thema reshoring recent op de agenda heeft gezet. Reshoring van bedrijven komt nu echter sterker in het nieuws, ook door de globale sociaal-economische toestand. Het fenomeen zal wellicht toenemen en dat om diverse redenen. De SERV meent dat ook op Vlaams niveau daarrond beleid kan worden gevoerd. Er kunnen stimuli worden gegeven, zij het wel op voorwaardelijke en flankerende wijze.

Door de studiedienst werd een lijvig rapport opgesteld, waaruit door de sociale partners een advies werd gedistilleerd.

1.2. Vaststellingen in het rapport

Wim Knaepen, medewerker van de studiedienst van de SERV, zal eerst ingaan op de vaststellingen op basis van het rapport en daarna op de hoofdlijnen van het advies.

Reshoring wordt in het rapport en advies opgevat als het terugbrengen naar de thuisbasis van productieactiviteiten die ooit door ondernemingen naar het buitenland werden verplaatst. Meestal gaat het om verplaatsing naar verafgelegen ontwikkelingslanden maar dat hoeft niet noodzakelijk het geval te zijn.

Er kunnen diverse motieven zijn om de productie weer naar het thuisland te brengen:

- veranderingen in de markt en wijzigende klanteneisen;
- veranderingen in productieprocessen ten gevolge digitalisering en automatisering;
- ketenoptimalisatie en leveringstermijnen;
- kwaliteits- en kostenbeheersing;
- het handelsmerk 'made in' uitspelen;
- wijzigende politiek-economische omstandigheden in het gastland;
- globale factoren zoals de wereldconjunctuur, handels- en helaas ook geopolitieke spanningen.

Omvang

Wat de omvang van reshoring betreft, moest de SERV vaststellen dat er in België en Vlaanderen geen databank of systematische screening van reshoringactiviteiten voorhanden is. De SERV heeft dan ook moeten teruggrijpen naar internationale en Europese rapporten, studies en onderzoeken. Die zijn meestal niet van recente datum, waardoor de recente crisissen niet in kaart werden gebracht. Er moet ook omzichtig omgesprongen worden met data uit surveys en enquêtes: er is een discrepantie tussen het voornemen om te reshoren en de effectieve implementatie ervan.

Niettemin kan worden vastgesteld dat reshoring tot nog toe een beperkt fenomeen is gebleken. Gemiddeld 2 tot 5 procent van de ondernemingen die ooit productieactiviteiten heeft verplaatst, brengt die terug naar de thuisbasis. Het is vooral iets wat grote ondernemingen, hoogtechnologische en 'global value chain'-intensieve

sectoren doen. De spreker denkt dan vooral aan ruimtevaart, telecommunicatie en de productie van halfgeleiders. Ook de automobiel-, kleding- en textielsector deden al aan reshoring.

De economische impact en de weerslag op de werkgelegenheid zijn tot nog toe in Europa beperkt gebleven. Dat komt omdat volgens de geraadpleegde rapporten enerzijds de omvang van die reshoringprojecten vaak gering is en anderzijds omdat reshoring vaak gepaard gaat met automatisering. Er is uiteraard wel een werkgelegenheidstoename maar die is onvoldoende om de werkgelegenheidsdaling bij offshoring te compenseren. Hoewel de kwantitatieve impact van reshoring eerder beperkt is, doet dit geen afbreuk aan de kwalitatieve dimensie van de werkgelegenheid. Naast werkgelegenheidscreatie in productieactiviteiten biedt reshoring ook kansen voor banencreatie in ondersteunende dienstverlening zoals verkoop, design, onderhoud en transport en ook in de sociale economie.

Katalysatoren van reshoring

Er zijn drie belangrijke katalysatoren van reshoring: technologische innovaties, duurzaamheidsbewustzijn en het concept van strategische autonomie.

Door technologische innovaties op het vlak van digitalisering, robotisering, automatisering en AI zijn productieactiviteiten minder arbeidsintensief geworden, waardoor hogere loonkosten kunnen worden gecompenseerd door productiviteitsverhogingen zodat het comparatieve voordeel van lageloonlanden kan worden verkleind. Bovendien kunnen technologische innovaties een katalysator vormen voor reshoring door de aanwezigheid van hooggekwalificeerd personeel en de nabijheid van specifieke kennis, die in het buitenland niet of minder aanwezig is. Meer specifiek gaat het om industrie 4.0-technologieën zoals 3D-printing, automatisering en robotica die een flexibele en op maat afgestemde productie mogelijk maken.

Een tweede katalysator is het toenemende duurzaamheidsbewustzijn, in de eerste plaats bij de overheid. De Europese Green Deal, met als fundamentele pijler de circulaire economie, en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen spelen een belangrijke rol in de verduurzaming van internationale waardeketens. Ook bij ondernemingen neemt het duurzaamheidsbewustzijn toe. ESG-criteria worden voor ondernemingen steeds belangrijker omdat zij steeds meer te maken krijgen met verstoringen door klimaatveranderingen, geopolitieke spanningen en de aanhoudende coronapandemie. Dit zet ondernemingen ertoe aan de mogelijkheid van kortere toeleveringsketens te onderzoeken met het oog op de reductie van emissies, efficiënt voorraadbeheer en de beperking van milieurisico's.

Een derde belangrijke katalysator is het concept van de strategische autonomie. Dat concept komt meer bovenaan de agenda te staan door de coronapandemie, de handelsoorlogen en geopolitieke spanningen en wakkert het streven naar een meer zelfvoorzienende economie aan. Door de kwetsbaarheid van de toeleveringsketens en de grote mate van buitenlandse afhankelijkheid van Europese landen voor kritieke grondstoffen en ruwe materialen en energieproducten, worden ondernemingen ertoe aangezet om lange en complexe toeleveringsketens te heroverwegen. Dat biedt opportuniteiten voor kortere ketens en de verankering van lokale productie. Reshoring kan daarin een rol spelen.

In de zoektocht naar een meer zelfvoorzienende economie speelt de Europese Green Deal een belangrijke rol. De Green Deal beoogt onder meer een versterking van de strategische autonomie van de EU door in te zetten op de transitie naar hernieuwbare energie en circulaire businessmodellen om de buitenlandse afhankelijkheid te verkleinen.

Risico's

Het stimuleren van reshoring met het oog op een meer zelfvoorzienende economie is volgens internationale instellingen niet zonder risico. Volledige economische zelfvoorziening is quasi onhaalbaar. Ze verwachten meer heil van diversificatie van productieketens en internationale handel en samenwerking om de veerkracht van economieën te stimuleren.

Verwacht wordt dat tegen 2024 85 procent van de mondiale groei van het bbp zich buiten de EU zal voordoen. Het is daarom niet opportuun om Europa af te sluiten van de consumentenmarkten in de opkomende economieën.

Ook de huidige economische context – met hoge energieprijzen, hoge lonen en krapte op de arbeidsmarkt – kan als een risicofactor voor reshoring worden beschouwd. Door de hoge kosten kunnen ondernemingen overwegen om bepaalde activiteiten naar het buitenland te verplaatsen. De spreker denkt daarbij onder meer aan de energie-intensieve industrie.

Verder leiden de geopolitieke spanningen tot een ongunstig klimaat voor internationale handel en investeringen en kunnen ze een impact op reshoringprojecten hebben.

1.3. Rol van de overheid

Directe steun

Reshoring is in de eerste plaats een beslissing van de ondernemingen. Dat hoeft echter niet te betekenen dat de overheid passief langs de lijn blijft staan. Strategische autonomie en de concrete invulling ervan ter vrijwaring van cruciale economische belangen en de versterking van de voorzieningszekerheid zijn volgens de SERV een essentiële overheidsopdracht. Reshoring kan worden ondersteund hetzij via directe steun, hetzij via flankerend overheidsbeleid.

De SERV is van oordeel dat het bestaande economisch en innovatie-instrumentarium kan worden ingezet om reshoringprojecten te faciliteren, als het gebeurt onder voorwaarden, gericht en binnen de context van de Europese staatssteunregels. De sociale partners hebben een set van criteria voorgesteld die als leidraad kunnen dienen om reshoringprojecten te evalueren in functie van mogelijke overheidssteun. In het algemeen beogen deze criteria de ondersteuning van de transitie naar een duurzame, weerbare en veerkrachtige economie en zijn ze gericht op essentiële maatschappelijke uitdagingen. De spreker zal ze kort overlopen.

Vooreerst moeten de motieven, plannen en reshoringactiviteiten worden getoetst aan de Vlaamse en Europese beleidskaders, in het bijzonder op het vlak van innovatie, vergroening en digitalisering. Op die manier kunnen reshoringprojecten gekaderd worden in het missiegedreven innovatiebeleid en inspelen op slimme specialisatiestrategieën.

Ten tweede kan een lijst worden opgemaakt van strategische goederen en kritieke grondstoffen waarvoor Vlaanderen in te hoge mate afhankelijk is van het buitenland of die in hoge mate gevoelig zijn voor schokgolven doorheen de toeleveringsketens. In de mate dat reshoringactiviteiten betrekking hebben op deze lijst van goederen en producten, zouden ze in aanmerking kunnen komen voor overheidssteun.

Een volgend criterium kan de mate zijn waarin reshoringprojecten bijdragen tot de verdere ontwikkeling van de circulaire economie, onder meer door de ontwikkeling van alternatieve grondstoffen of de recuperatie van al in omloop zijnde essentiële materialen.

De mate waarin reshoringprojecten inspelen op speerpunten van de Vlaamse economie, beloftevolle niches van industriële ecosystemen of hoogtechnologische sectoren is een laatste mogelijk criterium.

Flankerend beleid

Naast directe ondersteuning kan de overheid ook op flankerende wijze reshoringprojecten stimuleren. Ook buiten het kader van reshoring blijft een stimulerend en alomvattend flankerend beleid dat gericht is op het bevorderen van het algemeen ondernemings- en investeringsklimaat en het versterken van de competitiviteit belangrijk. Vooral de aanwezigheid van hoogtechnologische productiefaciliteiten en kennis zal een bepalende rol spelen in het aantrekken van reshoringprojecten.

Daarnaast kan de overheid ook flankerende maatregelen nemen die specifiek op reshoring zijn gericht. De SERV suggereert een aantal pistes, die vooral geïnspireerd zijn op buitenlandse voorbeelden.

Een eerste piste is het oprichten van een reshoringdatabank. Een dergelijke databank bestaat momenteel niet maar zou een bron van kennis kunnen zijn en zou kunnen zorgen voor kennisverrijking over de motieven en processen van reshoring en de mogelijke rol van de overheid.

Een tweede voorstel is de ontwikkeling van een reshoringrekentool. Een dergelijke tool zou ondernemingen in staat kunnen stellen om op basis van kwantitatieve en kwalitatieve variabelen systematisch een vergelijking te maken tussen het produceren op de thuislocatie en in andere landen.

Eventueel kan een grondstoffenscanner, zoals op dit moment in Nederland al in gebruik is, worden ontwikkeld. Die kan ondernemingen helpen die voor een beslissing om te reshoren staan.

Een volgende piste is het digitaliseren van de monitoring en het screenen van de toeleveringsketens. Digitalisering speelt een belangrijke rol en de overheid zou die projecten kunnen faciliteren.

Ook duurzame en innovatieve overheidsopdrachten hebben hun plaats in het flankerend beleid. Overheidsopdrachten kunnen ertoe bijdragen om productieactiviteiten terug naar de thuisbasis te halen met het oog op het versterken van de voorzieningszekerheid.

Ten slotte moet blijvend ingezet worden op de ontwikkeling van een cultuur van levenslang leren. Zoals al toegelicht, is de transitie naar een groene en digitale economie een van de cruciale voorwaarden waaraan reshoringprojecten moeten voldoen. Voor ondernemingen is het belangrijk te weten dat ze kunnen beschikken over gekwalificeerd personeel om het project mogelijk te maken.

Kanttekeningen bij de rol van de overheid

De spreker besluit met enkele kanttekeningen bij de rol van de overheid. Zoals al aangehaald, is reshoring in de eerste plaats een ondernemingsbeslissing. Het is niet de bedoeling dat de overheid gaat verordonneren om te reshoren. De overheid kan faciliteren, niet verplichten.

Reshoring is geen doel op zich maar een instrument om bijzondere, gerichte beleidsdoelstellingen te realiseren, bijvoorbeeld het versterken van de bevoorradingszekerheid wanneer er zich tekorten voordoen van kritieke materialen en grondstoffen en het verhogen van de strategische autonomie via de groene transitie.

De versterking van de regionale productie wordt het best vanuit een Europees kader benaderd. Een afgestemd en gecoördineerd Europees kader biedt de beste garantie voor voldoende kritische massa met groeikansen voor Vlaamse ondernemingen. Daarbij denkt de spreker aan de belangrijke projecten van gemeenschappelijk Europees belang, of IPCEI's.

Strategische autonomie moet open blijven en mag niet leiden tot protectionisme. Handel en investeringen moeten een sleutelrol blijven spelen bij het opbouwen van economische veerkracht.

Reshoring is slecht één optie die openstaat om de toeleveringsketens te versterken of de buitenlandse afhankelijkheid te verkleinen. Er zijn alternatieve, meer kostenbesparende pistes die samen met of los van reshoring kunnen worden overwogen, zoals de diversificatie van de toeleveringsketen, internationale partnerschappen en circulariteit en het ontwikkelen van alternatieve grondstoffen.

1.4. Reactie van de minister

Jo Brouns, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, stelt dat het SERV-advies nauw aansluit bij het belang dat hij hecht aan strategische onafhankelijkheid, wat hij ook heeft benadrukt bij de bespreking van de beleids- en begrotingstoelichting Economie, Wetenschap en Innovatie voor 2023 (*Parl.St.* VI.Parl. 2022-23, nr. 13-AA/1). Het krachtdadig aanpakken van de strategische afhankelijkheden is een aandachtspunt voor de Vlaamse Regering en staat ook terecht hoog op de politieke agenda van de Europese Unie. De recente economische en geopolitieke ontwikkelingen, zoals de COVID-19-crisis en de oorlog in Oekraïne, hebben het debat hierover aanzienlijk aangewakkerd.

Vlaanderen kent een open exporteconomie met een sterke internationale handel. De hele Europese economie wordt gekenmerkt door een open karakter; dit is een hoeksteen van Europa. Het is belangrijk die niet in het gedrang te laten komen als gevolg van een beleid dat louter gericht is op het bevorderen van de autonomie van de Europese Unie. Overigens zijn internationale handelspartnerschappen essentieel in het diversifiëren van de aanvoerketens om de weerbaarheid van de Europese waardeketens te versterken.

Er moet wel over worden gewaakt dat het beleid, zowel op Europees als Vlaams niveau, een efficiënt en effectief antwoord biedt op de strategische afhankelijkheden waarmee het wordt geconfronteerd.

Een eerste belangrijke stap werd al gezet met de Europese Chips Act, die ook al werd aangehaald bij de bespreking van de BBT voor 2023. Daarnaast wordt in het voorjaar van 2023 een wetgevend voorstel van de Europese Commissie verwacht om tekorten aan kritieke grondstoffen aan te pakken. Ook de IPCEI's werden in de commissie al aangehaald als een belangrijk instrument om strategische waardeketens in de EU te versterken en verder uit te bouwen, onder de voorwaarde dat ze niet resulteren in een verstoring van de interne markt.

Onderzoek en innovatie blijven uitermate belangrijk om substituten voor producten en grondstoffen te ontwikkelen en ook op die wijze afhankelijkheden te reduceren. Vlaanderen blijft hierin investeren om koploper binnen Europa te blijven. Ook wat betreft circulaire economie, die een rol kan spelen inzake reshoring, blijft Vlaanderen een koploper. Het hergebruiken van grondstoffen in Vlaanderen kan de maakindustrie ertoe aanzetten om hier verder de productiecapaciteit uit te bouwen. Ook het beperken van transportkosten en -uitstoot en de beschikbaarheid van ecologische productietechnologie en inputs maakt reshoring aantrekkelijk.

Het is belangrijk om voor al deze elementen aandacht te hebben in een diverse beleidsmix. Maar de rol van reshoring in die mix is tot op heden wellicht onderbelicht gebleven. Zoals het advies van de SERV terecht aanhaalt, blijft de vestigingskeuze een ondernemingskeuze en geen keuze van een regering of overheid. De minister onderschrijft deze stelling en wil graag onderstrepen dat dit principe een rode draad is doorheen het Vlaamse industriebeleid.

Daarom moet volgens de minister in de eerste plaats worden ingezet op een aantrekkelijk investeringsklimaat in Vlaanderen, een gunstige macro-economische context, beschikbaarheid van hooggekwalificeerde profielen enzovoort. Dat zijn immers factoren die meespelen bij het aantrekken van buitenlandse investeringen en dat geldt zowel voor nieuwe – al dan niet buitenlandse – investeringen als voor reshoringprojecten. De minister is ervan overtuigd dat die factoren verder moeten worden versterkt met het oog op beide ondernemingskeuzes. Een reshoringbeleid dat volledig losstaat van het beleid om buitenlandse investeringen aan te trekken, is niet aangewezen, te meer omdat het niet altijd makkelijk af te lijnen is wanneer een vestigings- of investeringsbeslissing effectief reshoring betreft.

Wel ziet de minister mogelijkheden voor een beleid dat generiek is en aanvullend de focus legt op een beperkt aantal specifieke industrieën en sectoren, zij het op basis van een objectieve analyse en onder strikte voorwaarden, zoals dit bijvoorbeeld het geval is bij de IPCEI's. Er moet altijd worden vermeden dat het beleid van de overheid oneerlijke concurrentie in de hand werkt, zowel op de Vlaamse als de Europese interne markt. Aan de basis hiervan moet een grondige analyse van de strategische prioriteiten liggen, zodat het beleid daarop gericht is. Op basis van die prioriteiten kan men identificeren waar bijvoorbeeld strategische productiecapaciteit beschikbaar moeten worden gemaakt en gehouden eerder dan te investeren in strategische voorraden en dat in samenwerking met bedrijven. Ook voor het geven van eventuele directe steun is een dergelijk strategisch kader onontbeerlijk. De overheid moet deze prioriteitenanalyse niet alleen maken maar samen met de verschillende partners en betrokkenen, met wie ze vervolgens het antwoord op deze uitdagingen moet vormgeven.

Tot slot gaat de minister kort in op de concrete voorstellen in het advies, met name de reshoringdatabank, de rekentool reshoring en de grondstoffenscanner. Feiten en wetenschappelijk inzichten, data en knowhow zijn essentieel om een onderbouwd beleid te voeren. Hetzelfde geldt voor het maken van onderbouwde bedrijfsbeslissingen. De minister wil er wel op wijzen dat met name de rekentool en de grondstoffenscanner instrumenten van grote techniciteit lijken en dus maatwerk vragen. Men mag niet denken dat een al te eenvoudige tool of scanner beslissingen zal ondersteunen of beïnvloeden. Niettemin verdienen deze voorstellen van naderbij bekeken te worden. Daarom zal de minister aan de administratie vragen om na te gaan wat er mogelijk is in deze context. Hij kijkt uit naar de visie van de commissieleden op het advies over reshoring.

2. Bespreking

2.1. Tussenkomen van de leden

Tussenkomen van Björn Rzoska

Björn Rzoska vraagt zich af hoe groot het fenomeen van reshoring eigenlijk is. De SERV stelde dat gemiddeld 2 tot 5 procent van de ondernemingen die ooit productieactiviteiten hebben verplaatst, die naar de thuisbasis terugbrengt. Er zijn signalen dat het fenomeen nog zal toenemen. Heeft ook het Departement EWI de indruk dat Vlaamse bedrijven in het buitenland overwegen om productiecapaciteit terug naar het thuisland te brengen?

De minister wees op de techniciteit van de concrete voorstellen van de SERV maar is bereid ze nader te onderzoeken. Zal de minister dit onderzoek opstarten? De criteria in het SERV-advies gaan ruimer dan reshoring en gaan onder meer over circulaire economie.

In het advies wordt uitgebreid verwezen naar Europese initiatieven en wetgeving. Overweegt de minister de mogelijkheid te onderzoeken om binnen de bestaande wetgeving directe en indirecte steun te geven aan Vlaamse bedrijven die reshoring overwegen?

Tussenkoms van Thijs Verbeurgt

Thijs Verbeurgt vindt dat het advies van de SERV getuigt van een zekere terughoudendheid om te voluntaristisch op te treden. Komt die terughoudendheid door het Europese regelgevende kader, met name wat betreft de concurrentieregels? Of wil de SERV een te isolationistische politiek vermijden in het belang van de open Vlaamse economie? Of is het omdat de garantie op succes van een voluntaristisch beleid niet erg groot is? Hoe verhouden die argumenten zich onderling in het advies van de SERV?

Het lid herinnert zich aankondigingen van ministers over bedrijven die naar Vlaanderen zouden komen, met beloftes van financieringen. Die investeringen werden niet altijd gerealiseerd. Het lid deelt de mening van de SERV dat het in een ruimer kader moet worden bekeken. Men moet beseffen dat het terughalen van bedrijven naar Vlaanderen niet zal gebeuren door eenmalige, specifieke maatregelen voor een bedrijf maar eerder door een breder kader voor het aantrekkelijker maken van Vlaanderen voor zowel internationale bedrijven als Vlaamse bedrijven die hier ooit zijn vertrokken.

Thijs Verbeurgt wijst in dat verband op de aantrekkelijke geografisch locatie van Vlaanderen, in het hart van Europa. Er moet dan wel gezorgd worden voor een goede connectie met de rest van de wereld. Het lid denkt daarbij aan de toegankelijkheid van Vlaanderen via de lucht- en andere havens. Is die optimaal? Kijken bedrijven die overwegen om terug te keren naar die toegankelijkheid?

Het lid verwijst ook naar de doelstelling van levenslang leren. Bedrijven hebben voldoende geschoold personeel en technische profielen nodig. Vlaanderen heeft een hoog opleidingsniveau maar kan dat nog meer in de verf zetten. In het hoger beroepsonderwijs kan nog een stap verder worden gegaan. Ziet de SERV nog bijkomende mogelijkheden?

De SERV verwijst in het advies onder meer naar de rol van overheidsopdrachten. Wat is de mening van de minister daarover?

Flanders Investment and Trade heeft volgens Thijs Verbeurgt een goed zicht op Vlaamse bedrijven die actief zijn in het buitenland en misschien ook op bedrijven die activiteiten hebben verplaatst. Kan FIT volgens de minister een rol spelen in het detecteren van bedrijven die willen terugkeren en de noden die ze hebben? Zal hij daarover overleggen met de minister-president, bevoegd voor Buitenlandse Zaken?

Tussenkoms van Stijn De Roo

Ook *Stijn De Roo* verwijst naar de 2 tot 5 procent van de ondernemingen die productieactiviteiten terugbrengt naar de thuisbasis. Het blijft dus een specifiek fenomeen. De SERV heeft ook de katalysatoren aangestipt: digitalisering, duurzaamheidsbewustzijn en niet in het minst strategische autonomie. Heeft de SERV al bekeken welke sectoren en producten van strategisch belang zijn en het best terug naar hier worden gehaald? Is er daarover een visie ontwikkeld?

Voor bedrijven kan reshoring ook nadelen met zich meebrengen, bijvoorbeeld een duurder productieproces. De huidige inflatie en krapte op de arbeidsmarkt zorgen ervoor dat het niet voor elk bedrijf vanzelfsprekend is om die stap te zetten. Vandaag staan de bedrijfswinsten onder druk en dan is het ook de vraag of het vanuit economisch standpunt zinvol is om bedrijven terug naar hier te halen. Anderzijds berekende professor Rudy Aernoudt van de UGent recent dat 56 procent van de bedrijven die nu een deel van de productie uitbesteden in het buitenland er economisch belang bij heeft om terug te keren. Dat lijkt het lid een hoog percentage. Is er volgens de SERV genoeg appetijt om terug te keren als de overheid met een faciliterend beleid komt?

Data zijn belangrijk om goed beleid te voeren en dat beleid te evalueren. Uit het advies blijkt echter dat er weinig gegevens beschikbaar zijn. De SERV roept op om in te zetten op dataverzameling en kennisopbouw. Hoe kijkt de minister naar de vraag om werk te maken van een reshoringdatabank? Wie zou die taak op zich kunnen nemen?

De EU heeft volgens Stijn De Roo een belangrijke rol op te nemen in het debat over reshoring. In de eerste helft van 2024 is België voorzitter van de Europese Unie en Vlaanderen zal dan de Raad Industrie voorzitten. Kan de minister reshoring bij die gelegenheid op de agenda zetten?

Maatwerkbedrijven worden steeds meer aangesproken door bedrijven die overwegen om – een deel van – hun productie terug naar Vlaanderen te halen. Een van de knelpunten is volgens de directeur van een West-Vlaams maatwerkbedrijf dat bedrijven afhaken omdat de investeringskosten hier te hoog zijn. Is het nuttig om voor de sociale economie in specifieke ondersteuning te voorzien om daaraan tegemoet te komen? Op welke manier worden maatwerkbedrijven betrokken bij de inspanningen om reshoring aantrekkelijk te maken voor bedrijven?

Tussenkomst van Maurits Vande Reyde

Maurits Vande Reyde vindt reshoring een interessante problematiek. De crisissen hebben aangetoond dat de volatiliteit van sommige markten landen afhankelijk kan maken van de grillen van die markt. Het lid begrijpt dat de SERV meent dat er op bepaalde vlakken steunmaatregelen kunnen worden genomen wanneer die passen in een Europees kader maar dat de economische context – met onder meer de loonkosten, de ondernemingsvriendelijkheid, administratieve lasten en Vlaamse bevoegdheden zoals onderwijs en levenslang leren – bepalend zal zijn voor de beslissing van ondernemingen om te reshoren.

De SERV bracht in juli 2021 een advies uit over de Vlaamse strategische autonomie. Dat advies werd gevraagd door de toenmalige minister van Economie naar aanleiding van tekorten aan medisch materiaal. Op dat moment overheerste de opvatting dat de productie van mondklappers en medisch materiaal, die in Azië gebeurde, opnieuw naar hier moest worden gehaald. Daartoe zijn er initiatieven genomen. Wordt dat nu nog gezien als een factor die de Vlaamse strategische autonomie zal bepalen? Of zijn er andere, meer structurele elementen? Welke evolutie zien de SERV en de minister daarin?

Het rapport dat bij het advies hoort, bevat ook internationale cijfers over reshoring. Kan worden gesteld dat landen zoals Frankrijk, Duitsland en Nederland een ander beleid voeren, bijvoorbeeld meer overheidssteun geven dan Vlaanderen of net niet? Tijdens de discussie met ondernemers hoort het lid vaak dat er in landen zoals Frankrijk meer overheidsinmenging is om te verhinderen dat economische activiteiten naar het buitenland verhuizen. *Maurits Vande Reyde* heeft echter nog geen cijfers gezien die dat bevestigen. Het lijkt eerder een algemene opvatting. Heeft de SERV daar meer kwantitatieve gegevens over?

Tussenkomst van Alessia Claes

Alessia Claes stelt dat iedereen het fenomeen van offshoring kent, waarbij bedrijven wegtrekken naar lageloonlanden. Daarmee kunnen ze heel wat kosten uitsparen en dus veel goedkoper produceren. Het lid heeft cijfers gezien waaruit blijkt dat 40 procent van de Europese ondernemingen de voorbije decennia volledig of gedeeltelijk naar het buitenland zijn getrokken. Dat zou samengaan met een jobverlies van 3,5 miljoen werknemers.

Vandaag wordt reshoring belangrijker, hoewel het fenomeen nog steeds beperkt blijft. Er zijn een aantal tendensen die al werden aangekaart:

- Door digitalisering en technologische ontwikkelingen en door de stijgende transport- maar ook personeelskosten wordt het verplaatsen van de productie naar hier meer rendabel.
- Er zijn enkele goede praktijken van ondernemingen die de productie terug naar hier halen en er een economisch voordeel uit halen. Ze hebben bijvoorbeeld meer impact op het productieproces en de kwaliteit. Dichter bij huis produceren betekent meer impact.
- Tijdens de coronacrisis ontstonden boeiende samenwerkingen tussen de maatschappelijke bedrijven en reguliere bedrijven. Om dit in de verf te zetten, is er de campagne 'Onderneem slim. Zoek het niet te ver'. Die campagne kan helpen om de kloof tussen de reguliere en de sociale economie te dichten.
- De geopolitieke spanningen bewijzen dat een te grote afhankelijkheid van andere landen, die niet altijd even goede bedoelingen hebben, een enorm risico kan inhouden.

Zoals al vermeld, is er de berekening dat een groot deel van de ondernemingen die in het buitenland produceren (56 procent), er baat bij heeft om terug te keren. Door dichterbij huis te produceren zijn de lijnen korter en heeft de onderneming meer invloed en impact. Hoe kan dat worden berekend? Hoe worden de voor- en de nadelen opgelijst en gesitueerd? Het SERV-advies stelt dat de overheid een rekentool moet uitwerken. Hoe kan dat concreet worden aangepakt? Hoe staat deze tool ten opzichte van bestaande initiatieven zoals de tool van het Vlaams Instituut voor de Logistiek?

Goede voorbeelden zijn stimulerend om ondernemingen aan het denken te zetten en te overtuigen dat de investering economisch haalbaar is. Kan er worden gewerkt met voorbeeldondernemingen die uitgebreid toelichten welke stappen werden ondernomen, wat de uitdagingen, de kritische succesfactoren en de voordelen zijn?

De ondernemingen hebben zelf de sleutel in handen, de overheid kan niet in hun plaats beslissen. Er wordt wel naar de overheid gekeken om een rol op te nemen via directe steun of een flankerend beleid. Wat zijn de specifieke vragen van de ondernemingen zelf aan de overheid? Wat verwachten ze specifiek van de overheid? Hoe kan de overheid ontzorgend optreden?

De Verenigde Staten zetten actief in op reshoring en voeren een actief beleid met fiscale maatregelen en investeringssubsidies. Ook Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zetten in op reshoring. In tegenstelling tot de VS zet Duitsland niet in op een stimuleringsbeleid, maar meer op het promoten van innovatie. Hoe pakt men het in de VS aan? Is dat een voorbeeld voor Vlaanderen en bij uitbreiding de EU?

Opvallend is dat het SERV-advies uitdrukkelijk verwijst naar een Europees kader. Hoe gaat de EU met dat fenomeen om en welke rol heeft Vlaanderen daarin? Heeft Vlaanderen voldoende armslag om het verschil te maken?

Reshoring kan ook samen gaan met nieuwe jobs. Dat is niet altijd het geval, er kan ook meer werk worden geautomatiseerd. Zijn er in Vlaanderen voldoende werkrachten

om deze vacatures in te vullen, zoals specifieke technische profielen voor de maak-industrie? Als er meer wordt geautomatiseerd, zijn er specifieke STEM-profielen nodig die in automatisatie gespecialiseerd zijn. Zijn er in Vlaanderen voldoende werknemers met een dergelijke specialisatie? Hier speelt volgens het lid het levenslang leren een belangrijke rol. Hoe kan de overheid daar nog meer op inzetten?

De loonkosten blijven ontzettend hoog. Welke inspanningen worden op dat vlak verwacht? De hoge loonkosten worden vaak gecompenseerd door een hoge productiviteit, maar de vaststelling is ook dat de productiviteit onder druk staat. Hoe kan de productiviteit op peil worden gehouden?

Vaak wordt er een link gelegd tussen reshoring en innovatie. In welke mate kan reshoring beter en breder worden meegenomen in het innovatiebeleid van de Vlaamse Regering?

Er is volgens Alessia Claes een spanningsveld tussen het aantrekken van buitenlandse investeringen en reshoring. Op zich moeten ze beide op dezelfde manier worden behandeld. Hoe kunnen de initiatieven op elkaar worden afgestemd? Hoe kunnen buitenlandse investeringen en reshoring elkaar versterken?

2.2. Antwoorden

Antwoorden van Wim Knaepen

Wim Knaepen antwoordt eerst op de vraag over de beschikbaarheid van data. Zoals al aangehaald, heeft de SERV voor het rapport een beroep gedaan op Europese en andere internationale onderzoeken. Het percentage van 2 tot 5 procent is gebaseerd op een synthese van al die studies en rapporten. Die gaan meestal terug tot 2018; er zijn geen meer recente gegevens. Er duiken wel signalen op, onder meer in de media, over ondernemingen die eraan denken hun activiteiten terug naar Vlaanderen te brengen. Maar er zijn evenzeer berichten over bedrijven die eraan denken om hun productieactiviteiten naar het buitenland te verplaatsen wegens de ongunstige economische situatie die door de Oekraïne- en energiecrisis is ontstaan. De spreker heeft de indruk dat momenteel reshoring en offshoring wat in evenwicht zijn.

Het is voor Wim Knaepen niet duidelijk hoe professor Rudy Aernoudt het cijfer van 56 procent heeft berekend. De vraag is ook hoe het economische voordeel om activiteiten terug naar Vlaanderen te halen wordt gedefinieerd. Hij kan wel de boodschap onderschrijven dat de overheidsagentschappen VLAIO en FIT signalen moeten capteren en ondernemingen op maat moeten begeleiden in hun reshoringprocessen.

Er is geen sprake van terughoudendheid vanwege de SERV ten aanzien van reshoring-projecten. Het is wel zo dat het ondersteunen van die projecten moet kaderen in de huidige Europese aanpak en regelgeving en het huidige beleid van de Vlaamse overheid. Het is niet de vraag van de SERV om een specifiek reshoringpromotiebeleid te gaan voeren. Het huidige Vlaamse beleid, direct en flankerend, moet volstaan om ook reshoring naar Vlaanderen mogelijk te maken, zoals dat ook het geval is voor buitenlandse directe investeringen. De Vlaamse overheidsagentschappen moeten openstaan voor signalen van ondernemingen die reshoringprojecten overwegen die inspelen op de digitale en groene transitie.

De SERV is dus voorstander van het ondersteunen van projecten vanuit het bestaande overheidsinstrumentarium. De Vlaamse overheid heeft al belangrijke stappen gezet op het vlak van criteria voor steunmaatregelen, met name wat betreft verduurzaming en digitalisering. Die criteria zijn dienstig om reshoringactiviteiten te ondersteunen. Een aparte behandeling van die projecten is niet nodig.

Strategische autonomie is voor de SERV een offensief concept. Het openhouden van de Vlaamse economie en het opbouwen van de veerkracht ervan moeten gepaard gaan met het versterken van internationale samenwerking, handel en innovatie. Het inspelen op transities versterkt de strategische autonomie van Vlaanderen.

Het flankerende beleid is zowel nuttig voor het ondersteunen van directe buitenlandse investeringen als reshoringactiviteiten. Het algemene ondernemings- en investeringsklimaat blijft heel belangrijk om Vlaanderen te kunnen positioneren als een competitieve regio in Europa.

Moet er in specifieke ondersteuning voor de maatwerkbedrijven worden voorzien? Het lijkt de spreker vooral belangrijk dat de samenwerking tussen maatwerkbedrijven en reguliere bedrijven wordt bevorderd. Maatwerkbedrijven zijn sterk in flexibele en duurzame oplossingen en bieden kansen voor ondernemingen die willen reshoren.

Antwoorden van minister Jo Brouns

Minister *Jo Brouns* antwoordt op de vragen over hoe hij zal omgaan met de concrete voorstellen in het SERV-advies, met name de reshoringdatabank, de reken-tool en de grondstoffenscan. De minister zal de administratie laten onderzoeken of die instrumenten een rol kunnen spelen in beslissingen over reshoring.

De vragen over directe en indirecte steun zijn beantwoord door de SERV. Het bestaande kader, dat de focus legt op het aantrekkelijk maken van investeringen in Vlaanderen, moet afdoende zijn. In het kader voor strategische investeringssteun gaat al veel aandacht naar innovatie, duurzaamheid en tewerkstelling.

De minister heeft zelf al ervaren dat er in de samenwerking tussen de reguliere en sociale economie, onder meer in de enclavewerking, opportuniteiten liggen voor productie in Vlaanderen. De drempels tussen de reguliere en sociale economie wegwerken, biedt zeker kansen.

Nabije productie zou een criterium kunnen zijn bij het toekennen van overheidsopdrachten maar het moet natuurlijk passen in de Europese regelgeving.

Er is vandaag al een optimale samenwerking tussen FIT en VLAIO en die wordt ook maximaal ondersteund. De opportuniteiten worden afgestemd tussen beide agent-schappen. Minister Jo Brouns zal het advies onder de aandacht van minister-president Jan Jambon brengen en vragen na te gaan of reshoring meer aandacht kan krijgen in de werking van FIT.

De kritieke grondstoffen en de circulaire economie kunnen inderdaad een aandachtspunt zijn tijdens het Europese voorzitterschap van België. De EU wil daar maximaal op inzetten. Het kan een opportuniteit zijn om de recyclage hier te laten uitvoeren in plaats van in het buitenland.

Een lid wees terecht op de volatiliteit van de markten. Voor medisch materiaal lijkt er geen probleem meer te zijn. Een algemeen principe van de Chips Act is dat voor de strategische autonomie een goed investeringsklimaat belangrijk is. Vlaanderen staat sterk in onderzoek en innovatie. Het versterken van de eigen productiecapaciteit door investeringssteun is belangrijk voor de strategische autonomie van Europa en de Chips Act is daar een mooi voorbeeld van. Op Europees niveau kan regelgevend worden opgetreden, bijvoorbeeld om export te beperken als er lokale tekorten zijn.

Voor de vragen over levenslang leren verwijst de minister naar het Platform Levenslang Leren, het nieuwe werkgelegenheidsakkoord en de uitbreiding van het Vlaams opleidingsverlof.

De loonkosten en de lasten op arbeid moeten op het federale niveau worden aangepakt en dat kan voor de minister niet snel genoeg gaan.

Er was de suggestie om te werken met voorbeeldbedrijven. Goede praktijken mogen en kunnen voor de minister altijd worden gedeeld.

2.3. Replieken

Thijs Verbeurgt verduidelijkt dat hij met terughoudendheid ook eerder de houding van de SERV tegenover een specifiek overheidsbeleid voor reshoring bedoelde. Het moet kaderen in een ruimer Europees verband en dat geldt ook voor het toekennen van overheidsopdrachten.

De minister zei dat FIT projecten kan faciliteren maar volgens het lid is de eerste stap het detecteren van opportuniteiten, zoals ook door de SERV wordt gesteld. FIT moet actief signalen van bedrijven detecteren.

Commissievoorzitter *Robrecht Bothuyne* besluit dat het om een belangrijk advies van de SERV gaat en dat de voorstellen verder zullen worden opgevolgd.

Robrecht BOTHUYNE,
voorzitter

Stijn DE ROO,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

AI	artificiële intelligentie
bbp	bruto binnenlands product
BBT	beleids- en begrotingstoelichting
ESG	environmental, social and governance
EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie
FIT	Flanders Investment & Trade
IPCEI's	Important Projects of Common European Interest
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
STEM	Science, Technology, Engineering and Mathematics
UGent	Universiteit Gent
VLAIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen
VS	Verenigde Staten